

Emlékezés Zsoldos Ignácra (1803-1885), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjára

Remembering Ignác Zsoldos (1803-1885), Full Member of the Hungarian Academy of Sciences

Zsoldos Ignác a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja volt az első olyan magyar jogtudós, aki közigazgatással, azon belül is helyi igazgatással (valamint rendészeti igazgatással) érdemben foglalkozó tudományművelőnek tekinthető. A református vallású Zsoldos 1803. július 24-én, Pápán (Veszprém vármegye) született, és 1885. szeptember 24-én Veszprémben hunyt el. Szerteágazó tehetségű jogtudóst tisztelhetünk benne (mint említettük, a hazai közigazgatási jog egyik korai megalapozója, de emellett váltó- és csődjogász) aki számos egyéb területtel is foglalkozott a törvénytudományon túl, mind elméletben (fordítástudomány, latin filológia, pszichológia), mind a gyakorlat terén (rajzolás, festészet, kalligráfia, pecsétnyomó-metszés, tánc, zongorázás). A jogi munkák írásához a kellő alapot gyakorlati pályája adta. Volt szolgabíró, főszolgabíró, táblabíró, vármegyei főjegyző, felsőbb bírósági bíró. Felsőbírósági pályájának állomásai: legfelsőbb semmitőszéki udvari tanácsos, hétszemélyes táblai tanácselnök, kúriai legfőbb ítélőszéki tanácselnök. Édesapja Zsoldos János, Veszprém vármegye első kinevezett tisztii főorvosa volt, aki számos dietetikai mű szerzőjeként is ismeretes. Az atya maga is tudománykedvelő és tudományművelő ember volt, a lázat csillapító kinin olcsóbb szerekkel történő helyettesítésében ért el eredményeket. Anyja Eöry Terézia, Eöry János megyei főbíró és Torkos Julianna leánya.

Alsóbb iskolai tanulmányait szülővárosában, Pápán, valamint Sopronban végezte. Tanulmányai kezdőévére nem találtunk adatot sehol sem, de 1809 vagy 1810 valószínűsíthető ekként. Tanulmányait a pápai Református Kollégiumban kezdte meg, az akkor grammatikai tanfolyamnak nevezett elemi ismereteket adó oktatási forma keretei között. 1814 és 1816 között a syntaxis tanfolyamot Sopronban hallgatta, már 11 esztendőskorától fogva. Feljegyezték róla, hogy a syntaxison már első éves (novitius) korában a másodéves (veteranus) diákok előlülői között foglalhatott helyet. Kiemelkedett a latin és a görög nyelvben, valamint rajzból. A kis Ignác az idegen városban alapos német nyelvismeretre tett szert. A poétai osztályt már Sopronból való visszatértét követően szülővárosában, Pápán, a Református Kollégiumban végezte. Itt tovább erősödött a görög és római klasszikusok iránti érdeklődése, és külön örömet okozott számára, hogy az úgynevezett poétai évfolyam lényege éppen a klasszikusok megismerésében, valamint (kötött versmértékű latin és ógörög) költemények írásában állott. A költészet iránti fellángoló szenvedélyét azonban elfojtotta magában, és a realitás talajához jobban kötődő természet- és történettudományok felé fordult. Tette mindezt második atyjaként tisztelt tudós rokona, Márton István pápai bölcselőtanár tanácsára, akinek neje Zsoldos-lány volt. A némileg szertelen fiatalember felhagyott a költészet és a festészet művelésével, és magát a „reáliák” tanulmányozására adta. Feljegyezték róla azonban, hogy még idős fővel is teljes latin Horatius ódákat idézett fejből, akárcsak Anglia nagybírái. Az oktatási rendszer kialakulatlan volta miatt 1819-ben lehetősége nyílt arra, hogy felsőbb tanulmányokba kezdjen. Ekkor a Pozsonyi Akadémián filozófiát (korabeli szóval: bölcséletet) hallgatott, az első évben logikát. A bölcséleti képzés második évét Pápán abszolválta 1820-ban. Eközben arab nyelvleckéket is vett, tanúságot téve összehasonlító hajlandóságáról (állítólag későbbben a Corpus Juris Civilis latin szövegét vetette egybe a Korán arab szövegével, főként a törvények hasonlóságait és különbségeit vizsgálva gyakorló bíróként). 1821-ben a filozófiai tanfolyam harmadik évét is Pápán végezte, Tóth szerint Pápán végezte jogi tanulmányai első évét ugyanekkor (véltetően a Pápai Jogakadémián), majd a második évet 1822-től a Pozsonyi Jogakadémián, főként Szlemenics Pálnál hallgatta. Ez évben az évfolyamon az ifjú Ignác második eminensként végezte a jogi stúdiumokat. A korszakban az egyetemeken és az akadémiákon szokásban volt minden év végén az úgynevezett vitatkozás (defensio), amikor

egy tetszés szerint kiválasztott tételt vagy állítást egy tetszés szerint meghívott idegen (oppugnans) ellenvetéseivel szemben. Az ifjú Zsoldos és Tarnóczy Kázmér nevű hallgatótársa (későbbi főispán) azzal adták jelét nagy felkészültségüknek, hogy nem választottak ki külön tétéleket, hanem Rudnay Sándor esztergomi bíboros érsek, hercegprímás könyvtárosát, Bencsik Józsefet, több latin nyelvű jogi munka, és egy német erkölcsstan szerzőjét, esztergomi áldozópapot (presbyter) kérték fel oppugnansnak. Ekkoriban a későbbi jogtudós szabadidejében egyebek mellett a francia nyelv tanulásával is foglalkozott. Vélhetően 1823-ban a gondos édesapa jónak látta joghallgató gyermekét további német nyelvi és külföldi jogi képzésre a Bécsi Egyetemre küldeni egy esztendő időtartamban. Itt római jogot és egyházi jogot hallgatott Thomas Dollinernél, és e jogi tantárgyakból több mint száz ívet kitevő német nyelvű tananyagából kitűnőre vizsgázott. Afféle reneszánsz, minden iránt érdeklődő emberként számos nem jogi tantárgyat is hallgatott (ásványtan, kőbonctan, nemzetgazdaságtan, vegytan), állítólag az egyetem valamennyi tárgyát és valamennyi tanárát legalább egyszer hallotta (beleértve a bábaságra és a csillagvizsgálásra vonatkozó ismereteket is). Ebből az következik, hogyha az „egyebekre” ilyen figyelmet fordított, akkor a korban oktatott jogi tárgyakat is kiemelkedően ismerte. A Moritz Stubenrauch fellépése előtti közigazgatásra vonatkozó ismeretek azonban közelebb állhattak a kamerálisztika Polizeiwissenschaft részéhez, semmint a későbbi Verwaltungsgesetzkundehez, azaz a közigazgatási törvénytudományhoz.

Természeteszerű volt az, hogy a fiatal, de igen képzett Zsoldos számára, hogy az elméletben megszerzett ismereteket a gyakorlatban is kamatoztassa. A joggyakorlat (patvaria) intézménye ekkor ismeretes volt. Ezt Veszprém vármegye tiszti ügyészénél, Szép Ábrahámnál tette le (1824-ben), aki történetesen a kitűnő joggyakornok nagybátyja volt. Itt a büntetőperek, a polgári perek, és az úrbéri perek terén egyaránt jártasságra tett szert. Ugyanebben az évben francia és német irodalmi művek részleteit fordította, és az eredetiből könyv nélkül tanult meg részeket. A vármegyei egyéves törvénygyakorlat után a királyi táblai jegyzőség következett, melyet a kortárs Tóth akadémikus sikamlós élményekről, durva szilajságokról nevezetes életrajzként jellemez a jogvégzett személyek életében általánosságban. Azonban a komoly, erkölcsében szilárd Ignác *„mondhatni, mint Szent József, minden aljasságtól s kicsapongástól menten élte át e válságos éveket”* – tudósít minket a legteljesebb Zsoldos-életrajz szerzője. 1825-ben Zsoldost már Szentkirályi László nádori ítélmester mellett folytatja joggyakorlatát (nála is lakik és étkezik hat másik joggyakornokkal). Itt a fiatal joggyakornok a távollévő főrendek egyikét, gróf Somogyi Józsefet helyettesíti, így absentius aлегatusként a diéta törvényes tagja 14 hónapon át. A bécsi kormány *„szükagyú korlátoltsága”* (Tóth) volt az oka, hogy az országgyűlési irományokat nem lehetett kinyomtatni (*„a...nyomdát...hiába találta fel Fust és Gutenberg”).* Ezért az írásos feljegyzés helyszíni tollbamondás („dictatura”) útján történt, melyet Tóth Lőrinc szemléletesen leír. Zsoldos neves ítélmester princípálisának jurátusaként mondta tollba az elhangzó beszédeket az írnokok számára *„az országgyűlési fiatalság füttyöngve és harsogva viharzó hullámszáma közt.”*

Zsoldos az országgyűlés üléseiről naplót vezetett, melyet 1884-ben a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának ajándékozott. Itt, az országgyűlésen ismerte meg politikai eszményképét, a néhány társával már magyarul felszólaló fiatal gróf Széchenyi István kapitányt, aki iránt már ekkor tiszteletet érzett. 1826-ban Pozsonyban kitűnő minősítéssel (praeclare calculus) nyerte el az ügyvédi oklevelet. Innentől hivatali pályája nyomban felíveléssel indult meg. 1826-ban visszatért szűkebb pátriájába, Veszprém vármegyébe, ahol gróf Eszterházy János megyei főispán tiszteletbeli aljegyzővé nevezte ki. Ekkoriban Pápán, a büntető törvényszéken járt el, a Veszprémben végzett jegyzői tevékenység mellett. 1827. november 12-én szolgabíróvá választották a vármegyei tisztújításon, a 21 helységből és pusztákból álló felsőpápai járás tartozott hozzá. Tóth külön is kiemeli Zsoldossal kapcsolatban, hogy szolgabíróként – abban az időben szokatlanul – a főszolgabírótól függetlenül működött *„fényes tanúságául felismert kötelességérzetének, ügyességének, és becsületességének.”* Az

eljárásokat olyan kiválóan vitte, hogy a szomszéd vármegyék is példaként emlegették. Úgy mondhatnánk, hogy a „ius vitae necisque” megtapasztalása ellenére is erkölcsös és példaadó hivatalnokká lett. Szolgabírósága éveiben kötött házasságot sárbogárdi Soós Erzsébettel, egy vagyonos földbirtokos nemes család leányával. Ötöszendőnyi szolgabírói ténykedést követően, napra pontosan fél évtizeddel előző kinevezését követően, 1832. november 12-én gróf Zichy István megyei főispán azzal méltányolta Zsoldos tevékenységét, hogy főszolgabíróvá nevezte ki. A korábban említett járás mellé Pápa mezővárosa tartozott még főszolgabírói joghatósága alá.

Tevékenységéről megemlégték, hogy előtte folyt a legtöbb per, azaz jogban verzés, az úzusban tehetséges gyakorlati jogásznak bizonyult az elméletek embere. 1834. szeptember 15-től megyei főjegyző. 1837 előtt Veszprém, Győr, Komárom, és Somogy vármegyék táblabírája, valamint a Dunántúli Református Egyházkerület főjegyzője. 1843. április 24-ig töltötte be hivatalát, mikor is országgyűlési követé választották, így a megyei hivatalnokságról le kellett mondania. Országgyűlési követként (ma képviselőt mondanánk) Veszprém vármegye követutasítással látta el őt. A követutasítás reformszemléletű volt, de sok vonatkozásban konzervatívabb a Széchenyi-féle ún. Reformpárténál, melyhez Zsoldos is csatlakozott. Zsoldos helyesen látta meg, hogy a törvényhozási kérdések első tárgyalása a megyei kerületi üléseken történik, és ezeknek nem lévén naplója, az itt elhangzott beszédek mind feledésbe mentek. Ezért javasolta e beszédek rögzítését, sőt Pest vármegye vonatkozásában a rögzítését gyakorlott jegyzőként maga végezte. Korábban is érdekelte a jeles jogtudóst és gyakorlati embert a váltójog nem könnyű tudománya. Az 1841-ben hatályba lépett váltótörvény (1840. évi XV. tc.) kijavítása tárgyában kiküldött kerületi választmány tagja lett. Itt ismertté lett nagy váltójogi jártasságáról. Zsoldos Ignácot a Magyar Tudományos Akadémia 1837. szeptember 7-én választotta levelező tagjának. Tóth a hivatalos indokolást ekképpen idézi: *„Még csak e kisebb műve [az 1836-os, 85 lapra terjedő „Nevelésünk hiányai” című neveléstani munkájáról van szó – K. Gy.] s folyóiratokban közlött cikkei láttak napvilágot, de nagyobb munkákhoz szolgáló szorgalmas előkészülete ismeretes, s ő maga, mint Veszprém megye s a Dunántúli Reformált [Református – K. Gy.] Egyházkerület főjegyzője, Veszprém, Győr, Komárom, és Somogy megyék táblabírája, tekintélyes és tisztelt hivatalos állásban volt, midőn már szerzett érdemei elismerésüül, s a még szerzendőkre buzdító foglalom, a M.[agyar] Akadémia 1837. szept.[ember] 7-én levelező tagjává választotta [...]”* A következő évben került sor rendes taggá választására. *„[A]z igazgatótanács pedig 1838. szept.[ember] 8-án a törvénytudományi osztály vidéki rendes tagjává nevezte ki [...] az akkorig üresen álló negyedik helyre [...]”* Mint levelező tag, mivel ez ebben az időben nem volt kötelező, székfoglaló előadást nem tartott. Rendes taggá választását követően „A bírásról s bíraskodásról általában” címmel tartott székfoglaló értekezést 1839. november 17-én. Az értekezés nyomtatásban is megjelent a Magyar Tudós Társaság Évkönyveiben (Pest, 1842 – 1838-1840). Említést érdemel, hogy a székfoglaló értekezés *„A szolgabírói hivatal I-II.”* (Pápa, 1842-1843) című műben is megtalálható szöveghűen.

Fontos megemlíteni, hogy külföldi elismertségét illetően azt, hogy 1867. október 20-án német nyelvű erkölcsstanáért a párizsi Institut pour l’abolition de l’Esclavage en Afrique tiszteletbeli elnökévé (membre président d’honneur) választotta. (Minden valószínűség szerint a latin és a német mellett franciául is jól tudott, angolul pedig legalább olvasott forráshasználata tanúsága szerint). Zsoldos erős szabadságszeretete, és rabszolgaság-ellenessége inspirálta a francia társaság (intézet) tagjait arra, hogy e jelentős címmel kitüntessék. 1867-ben Eötvös Károly visszaemlékezése szerint Zsoldos egy vármegyei deputációt tagjaként a fősónok „cifra beszéde” után őszinte szavaival érte el gróf Mikó Imre miniszternél, hogy Veszprém vármegyén a Székesfehérvárról induló vasút áthaladjon.

A tudományos pálya lezárását az 1880 májusában a Budapesti Királyi Tudományegyetem által adományozott díszdoktorátus (tiszteletbeli jogtudori cím) elnyerése jelentette.

Elmondható, hogy Zsoldos Ignác mindenképpen rászolgált valamennyi kitüntetésre, amelyet életében kapott. Veszprém városában található sírhelye, melyet sajnálatosan felszámoltak, de helyének emléktáblával történő megjelölése folyamatban van. Szomorú tény, hogy a jeles jogtudós életművét sokáig a feledés homálya övezte.

Zsoldos Ignác főbb munkái

Pápai joghallgató szónoklattan értekezés. [Kézirat, latin nyelven. MNL VeML XIV. 15.]. Pápa, szerzői kiadás, 1817-1818. 20.; Honores supremi, quos Dno. M. Nagy in auditorio collegii ref. Papensi majori nomine condiscipulorum suorum detulit. Győr, Leopold Streibig, 1821. 8.; Nevelésünk hiányai. Buda, Egyetemi Nyomda, 1836. 85.; Életpálya. Pápa, Református Főiskola – Szilády Károly, 1838. xix, 295.; Néhány szó a honi közbátorságról. Pest, Trattner-Károlyi, 1838. (8), 98, (2); Népszerű erkölcsstudomány. Buda, MTA, 1840. 54. Első kiadás; A magyar váltótörvény vázlat, táblákban. Veszprém, Jesztány Tóth János, 1841. 30.; A szolgabírói hivatal I. Törvénykezési rész. II. Közrendtartási rész. Pápa, Pápai Református Kollégium, 1842. Első kiadás. xviii, 401; 528. (A második rész tekintetében egyetlen kiadás); A mezei rendőrség főbb szabályai. Az 1840: IX. törvénycikkely nyomán. Pápa, Pápai Református Kollégium, 1842. 48. Első kiadás; A bírákról s bíraskodásról általában. In: Toldy Ferenc (szerk.): A Magyar Tudós Társaság Évkönyvei V. 1838-1840. Buda, Egyetemi Nyomda, Buda, 1842. 353–375.; A mezei rendőrség főbb szabályai. Az 1840: IX. törvénycikkely nyomán. Pápa, Pápai Református Kollégium, 1843. 48. Második kiadás; Die vorzüglichsten und hauptsächlichsten der Feldpolizei. Pápa, Pápai Református Kollégium, 1843. 48. Harmadik kiadás, a második kiadás magyar-német címlap- és fordításvariánsa; A népnevelés tárgyában kiküldött kerületi választmány javaslata. Táblázattal. Pozsony, Wéber S. Lajos, 1843. 24.; Törvényjavaslat a megyei választások [ti. választások] és köztanácskozások szabályozásáról. Pozsony, Wéber S. Lajos, 1844. 16.; A szolgabírói hivatal I. Törvénykezési rész. Pápa, Pápai Református Kollégium, 1844. xii, (6), 417. Második kiadás; Книжица - чтения главна правила полоског редохренительства... [Knižica čteníâ glavna pravila poloskog redohrenitelstva...]. Buda, Egyetemi Nyomda, 1844. 48. Negyedik kiadás; Pol'skog redohranitelstva glavniâ pravila po stopama IX zakonnog člana 1840. Spisao Āgnâtie Źoldoš, a s mađarskog na serbski êzik preveo. Szeged, A. N. Iovan Grin, 1844. 48. Ötödik kiadás; Regulele maj de kepetenije a policiej de kamp. Preînt. de Alexie Popoviçi. Buda, Egyetemi Nyomda, 1844. 48. Hatodik kiadás; A magyar váltótörvény, miképp az 1840. évi XV. tc. némely szakaszai, az 1844. évi VI. tc. által világosítottak, s illetőleg módosítottak. Egybeilleszté ---. Pest, Beimel Károly. iv, 106.; Örökváltság. Pest, Trattner-Károlyi, 1847. vi, 88.; Ausztriai általános polgári törvénykönyv: kihirdettetett az 1852. november 29. nyílt paranccsal Magyar-, Horvát- és Tótországban, a Szerbvajdaságban és a Temesi Bánságban, az ezen törvénykönyvre vonatkozó, a függelékben foglalt utólagos rendeletekkel együtt. Allgemeines österreichisches bürgerliches Gesetzbuch: kundgemacht mit dem Patente vom 29. November 1852 in den Königreichen Ungarn, Croatien und Slavonien, der serbischen Woiwodschaft und dem Temeser Banate, sammt den auf dieses Gesetzbuch sich beziehenden in dem Anhang enthaltenen nachträglichen Verordnungen I.-III. (Magyarra ford. Zádor (Stettner) Györggyel együtt). Wien, Cs. Kir. Udvari és Állami Nyomda – K. und K. Hof- und Staatsdruckerei, 1853. xxi, (4), xxi, (4), 110, 110, 395, 395, 56, 56, clxxv, 122, 122.; Volkstümliche Sittenlehre. Aus dem Ungarischen frei übersetzt von A. Frankenburg. Wien, szerzői kiadás, 1854. 52. Első kiadás; L[ucius] Annaeus Seneca vigasztalása Marciához. [De consolatione ad Marciam]. Pest, Beimel és Kozma, 1858. 86.; L[ucius] Annaeus Seneca könyve Serenushoz a kedélynyugalomról. [De tranquillitate animi]. Pozsony, Scheiber, 1861. 64.; A váltó- és csődügyekben, a tekintetes királyi Váltófeltörvényszéken, és a főméltóságú királyi Hétszemélyes táblán megállapított elvek. Pest, Müller, 1861. 40, (4); A szolgabírói hivatal I.

Törvénykezési rész. Pápa, Pápai Református Kollégium, 1861. xii, (6), 417. Harmadik kiadás; A szolgabírói hivatal I. Törvénykezési rész. Pest, Müller Gyula, 1861. xii, (6), 417. Bővített harmadik kiadás; A szolgabírói hivatal I. Törvénykezési rész. Pápa, Pápai Református Kollégium, 1866. xii, (6), 406. Negyedik kiadás; Népszerű erkölcsstan. Pest, Eggenberger, 1872. 54. Második kiadás; A bölcs állhatatosságáról, vagy hogy a méltatlankodás nem hat a bölcsre. [De constantia sapientis]. Pest, Aigner – Kocsi Sándor Nyomda, 1872. 69; Volkstümliche Sittenlehre. Aus dem Ungarischen frei übersetzt von A. Frankenburg. Leipzig-Pest-Wien, Zilahy-Wodianer, viii, 52. Második kiadás; Lucius Annaeus Seneca munkái [Vigasztalás Marciához. A kedélynyugalomról. A bölcs állhatatosságról. A kegyelmességről. A bölcs nyugalma]. Pest, Aigner, 1873. 409.; Egy elhunytak levelei. [Kézirat]. H. n., Szerző, 1874.; Töredékek magam és kortársaim életéből. [Kézirat]. H. n., Szerző, 1874.; és Adalékok Zsoldos Ignác élettöredékeihez. [Kézirat]. H. n., Szerző, 1874.

Felhasznált irodalom

Tóth Lőrinc (1886): Emlékbeszéd Zsoldos Ignác a M. T. Akadémia rendes tagja felett. Budapest, MTA, 1886. 3-55.; A Magyar Tudományos Akadémia tagjai fölött tartott emlékbeszéd; Eötvös Károly: A legöregebb táblabíró. In: Eötvös Károly: Magyar alakok V. Budapest, Révai Testvérek, 1901. 195–203.; Szinnyei Ferenc (1914a): Zsoldos Ignác [címszó]. In: id. Szinnyei József – Szinnyei Ferenc: Magyar írók élete és munkái XIV. Telgárti-Zsutai. Budapest, Hornyánszky Viktor, 1914. 1952–1953.; Mészöly Gedeon (1917): Zsoldos Ignác és gróf Széchenyi István. Akadémiai Értesítő 57. évf. (1917) 1. sz. 1917/1. 85–90.; Koi Gyula: Zsoldos Ignác (1803-1885). In: Koi Gyula: Évszázadok mezsgyéjén. Négy magyar közigazgatás-tudós útkeresése és életpéldája. Budapest, Nemzeti Közszerződési Egyetem, 2013. 11-46.; Koi Gyula: Zsoldos Ignác. In: Koi Gyula: A közigazgatás-tudományi nézetek fejlődése. Külföldi hatások a magyar közigazgatási jog és a közigazgatásban művelésében a kameralisztika időszakától a Magyar-iskola koráig. Budapest, Nemzeti Közszerződési és Tankönyv Kiadó, 2014. 121-140.; Koi Gyula: Récsi Emil (1822-1864). In: Hamza Gábor – Siklósi Iván (szerk.): Magyar jogtudósok V. Ungarische Rechtsgelehrte V. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2015. 47-60. és Koi Gyula: A vármegye embere – egy hétszilvafás kismes és „jó táblabíró” a Magyar Tudományos Akadémián. Zsoldos Ignác jogtudós és gyakorlati jogművelő életpályája és tudományos munkássága Pápától Veszprémig. Veszprémi Szemle 25 (2023) 1. sz. 55-79.

Koi Gyula

Tudományos főmunkatárs; vezető kutató; tudományos munkatárs

Nemzeti Közszerződési Egyetem (NKE) Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar; Pécsi Tudományegyetem (PTE) Állam- és Jogtudományi Kar; HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet

E-mail: Koi.Gyula@uni-nke.hu